

Preek gehouden op 29 oktober 2023
in de Westerkerk Amsterdam
Deuteronomium 6: 1-9, Matteus 22: 34-40
door ds. Herman Koetsveld

Twee teksten over liefhebben klinken vandaag. Als innerlijke gerichtheid op God en de mensen die onze naasten worden. En ja, jezelf liefhebben, dat ook. Zo vat Jezus de Torah waarmee hij is opgevoed desgevraagd samen. Twee teksten over liefhebben terwijl wij overspoeld worden met verbijsterende beelden als gevolg van blinde haat. Eerder had Jezus zelfs gezegd dat je je vijand moet liefhebben. Met een absurd advies – zo horen wij dat tenminste doorgaans – om je wang toe te keren als je geslagen wordt. Liefhebben gaat dan niet, natuurlijk niet, over warme gevoelens, maar het gaat er Jezus kennelijk om dat die ander, door haat of angst geleid, de tijd krijgt om de hopeloosheid van zijn vijandschap te onderkennen. Dat die ander in elk geval de optie krijgt om middels de spiegel van het doorbreken van de 'normale' reactie van terugslaan zichzelf terug te vinden als mens, als naaste, als individu met dezelfde angsten, verlangens, liefde als degene die hij naar het leven stond.

Wat moet ik, wat kan ik nog zeggen over wat er nu gaande tussen Israëli en de Palestijnen? Tussen Russen en Oekraïners? Tussen Armeniërs en Azerbeidzjanen? En zo veel meer haarden van dood en verderf? Wat een bizar contrast deze twee teksten over liefhebben en de dodelijke tweespalt elders die tegelijkertijd ook ons samenleven begint te beheersen.

Mijn leermeester Nieuwe Testament prof. Cees den Heijer prentte het ons in: het allereerste wat je van Jezus moet zeggen is dat hij Jood is, een kind van Israël die leefde en leerde vanuit de Torah. En dus met twee citaten uit de Torah antwoordt op de vraag wat ons leven wel het meest mag richten, voeden, bekrachtigen en troosten, dat ook ja.

Dat eerste citaat uit Deuteronomium dat nu opnieuw ook zo'n extra lading krijgt omdat hier expliciet wordt gesproken over het land dat aan Israël gegeven wordt.

En dat tweede citaat uit Leviticus waarin ook dat godswoord van recht en gerechtigheid voor de vreemdeling mee resoneert als Jezus zegt dat God liefhebben en de mens die je naaste wordt nooit uit elkaar gehaald kan worden. Maar voluit in elkaars verlengde liggen. Luister. Hoor. De Ene, onze God, is de enige.

Vraag mij niet hoe precies, maar het helpt mij, draagt mij dat vandaag deze woorden klinken. Als contrapunt. Als tegenkracht. Als aanklacht tegen wat nu gaande is, dat ook. Maar ook als doorgaande bron. Als grond om op te staan. Als licht in de zo donker wordende wereld.

Luister, hoor. Die woorden over dat liefhebben, dat wat gehoord wordt, dat waar God – als verborgene in meekomt- daar moet van alles mee gebeuren, zo blijkt. De orthodoxe joden nemen deze aanbevelingen ook letterlijk om de woorden op hun hart, voorhoofd en handen te binden. En ze bevestigen ze feitelijk in een kokertje aan de deurposten. Laten wij ze verbinden met de toegang van ons hart. De tijd is er meer dan rijp voor.

Zeven symbolen na dat woord om de Eeuwige lief te hebben die met elkaar de contouren leveren van een nieuw elan om de opdracht van het traderen, van het overdragen, delen van de woorden van geloof inhoud en vorm te geven. Zeven, het getal van de volheid van God, de volheid van het liefhebben dus.

Ik noem ze in de volgorde van de tekst:

1. *'Deze woorden moeten zijn op je hart'*. Natuurlijk. Daar gaat het om. Om de taal van het hart. Van dat wat we ten diepste verlangen, waar we het meest op hopen, waar we ons naar uitstrekken. Individueel, als gemeenschap, als samenleving, als wereldwijde mensengemeenschap. De vraag naar God, naar wie of wat we bedoelen met 'Iets': als het de vraag naar ons hart is dan ontstaat er nieuwe taal, nieuwe beelden, nieuwe theologie ook. En ook dat gebeurt nu. De Geest wervelt over de angstwekkende chaos van duisternis en dood. En het verlangen naar haar woord van licht en vrede wordt overal gewekt. Meer dan ooit misschien.

2. *'Herhalen zul je ze voor je zonen en dochters en over ze spreken'*. Wat we van de reclamewereld pikken, namelijk dat in de herhaling de kracht van de boodschap is, wantrouwen we als het om de taal van het geloof gaat. Maar iedereen die de moeite neemt om met mensen te praten die hun leven gaan loslaten hoort woorden die ooit zijn geleerd en die nu de drager blijken te zijn geworden van die onmogelijke opgave om het leven los te laten. De herhaling van de vier kaarsen van de Advent, van het kindergebedje voor het slapen gaan, van het leesrooster dat elke drie jaar terugkomt, en al die bijzondere momenten van het kerkelijk jaar, het blijkt zijn eigen kracht te hebben. Het is niet moeilijk daar zelf mededragers van te zijn.

3. *'Woorden voor in huis én als je gaat over de weg'*, voegt de schrijver veelbetekend aan toe. Inderdaad. Geloofstaal is taal voor in huis. In de veilige omgeving van je eigen sfeer komt het allereerst tot je, hoor je misschien ook wel het meest. Het overgrote deel van wat je in je rugzak krijgt gestopt krijg je mee van je ouders. In huis, dat is de plek waar de taal van het vertrouwen allereerst gehoord mag worden. Wie meent dat de meester of juf van de kinderkerk of school, of misschien zelfs de dominee de geloofstaal maar te binnen moet brengen, onder het motto: 'ik weet er niet veel van, maar zij vast wel', die vergist zich zeer. Thuis dus. Het gaat om allereerst je persoonlijke spiritualiteit, jouw eigen innerlijk gerichtheid. Komende dinsdag, Hervormingsdag, zal dat hier voluit aan de orde zijn op de avond met de illustere titel: Hervom-u-leren met Halik die daarop inzoomt: op ieders persoonlijke spiritualiteit.

Maar ook onderweg, stelt de schrijver. Geloofstaal is niet enkel voor de privésfeer. Dat hebben wij er te graag van willen maken, maar o.a. onze moslim-naasten hebben ons uit de slaap van 'ik geloof op mijn eigen manier en dat is het dan' gewekt. We staan hier en daar nog steeds onze ogen uit te wrijven. Geloof is van thuis, zeker, maar ook voor op weg zijn. Het gaat om niets minder dan om de vraag waar het met onze wereld op aan zal gaan. Mij dunkt: de vraag is nu actueler en spannender dan ooit.

4. *'Woorden voor als je neerlegt en als je opstaat'*. Neerlegt. Dat betekent: het gaat om taal van overgave. In slaap vallen is een vorm van loslaten. Wie tobt, slaapt slecht. Niet voor niets is er het verhaaltje en het gebedje voor het slapen gaan. 'Ik ga slapen, ik ben moe'. In de liturgie van de vroege kerk al liturgisch uitgewerkt in het avondgebed. Maar ook: voor als je opstaat. Geloofstaal gaat over wat er voor je ligt in de nieuwe dag. Het stelt de vraag wie je ziet als je in de spiegel kijkt. Het stelt de vraag naar wat je gaat doen en naar wat je gaat laten. Wie ga je zien in de ander die je deze dag ontmoeten zult: een tegenstander, een concurrent, een object van je erotische fantasieën, iemand waar je je boven kunt verheffen? Wie zie je? Liefhebben, je naaste als jezelf, zegt de Thora. En zegt Jezus.

5. *'Bindt die woorden als een teken op je hand'*. Natuurlijk. Het gaat allereerst om je hart. Het gaat om waar je vol van bent. Maar altijd komt dan de vraag naar wat je gaat doen. Concreet. Op je hand, die woorden. De vertaalslag van geloofstaal naar het praktische handelen is per definitie altijd aan de orde. Wie het bij het hart houdt gaat zweven. Wie de praktijk van alledag alleen in het oog heeft verliest zichzelf vroeg of

laat in apathie of cynisme. Die verbinding van hart en handen. De ethiek, de moraal, het is weer terug op de agenda van de wereld. Godzijdank, zeg ik erbij. Het werd tijd.

6. De woorden van liefhebben zijn ook *'een merkteken tussen je ogen'*. Die plek van het bewustzijn. De hindoes geven het aan met een stip. Taalfilosofen hebben het ons geleerd: er is een rechtstreeks verband tussen taal en bewustzijn. Als we de kinderen een verhaal vertellen dan worden zij middels dat verhaal zich bewust van een stukje van de werkelijkheid. Natuurlijk, al die beesten in de ark van Noach spreken tot de verbeelding. Maar zij leren ook dat geen crisis zo groot kan zijn of er is een nieuw begin, zelfs door de overweldigende vloed van de dood heen. Een merkteken tussen je ogen: zo mag je naar jouw leven gaan kijken, zo mag je leren vertrouwen. Geloofstaal is taal die jouw blikrichting gaat bepalen.

7. En tenslotte: *'Schrijf ze op de posten van je huis en in je poorten'*. Deurposten en poorten: symbool van de drempel tussen binnen- en buitenwereld. Tussen privé en samenleving. Tussen kerk en maatschappij. Altijd pendel je daartussen heen en weer. Wat er in de samenleving gebeurt, blijkt in hoge mate af te hangen van de geloofstaal die we 'thuis' geleerd hebben en gebruiken. En wee de samenleving, die die geloofstaal, de taal van barmhartigheid en gerechtigheid inruilt voor de taal van de macht, of de taal van het grote geld, of nog erger, de taal van de angst. De angst voor de ander, die vreemd is. Daar op die deurpost, die poort, je komt er altijd doorheen, herinnert je dus aan die onlosmakelijke samenhang van wat jij van huis uit meeneemt de samenleving in, en van wat je uit de samenleving meeneemt naar je binnenkamer ter overdenking.

Straks delen we brood en wijn. Dat hebben wij niet bedacht. Dat wordt ons aangereikt. Jezus deelt zichzelf tot op vandaag. Hij deelt in het lot van elke onschuldig gedode. Ontvang hem met een open hart, met ook heel feitelijk met een open hand, symbool daarvan dat dat liefhebben van God en de mens die jouw naaste is altijd begint met open staan, besef van ontvangen en diepe dankbaarheid.

Als er één contrastmoment is van hoop en licht, dan dit toch zeker. De tijd is meer dan rijp om weer te mogen, te durven ontvangen om te kunnen, te durven horen, delen, doorgeven. Woorden en daden, hart en ziel. *'Vasthoudend blijft Gij tot uw liefde overwint'*. Godzijdank. Amen.